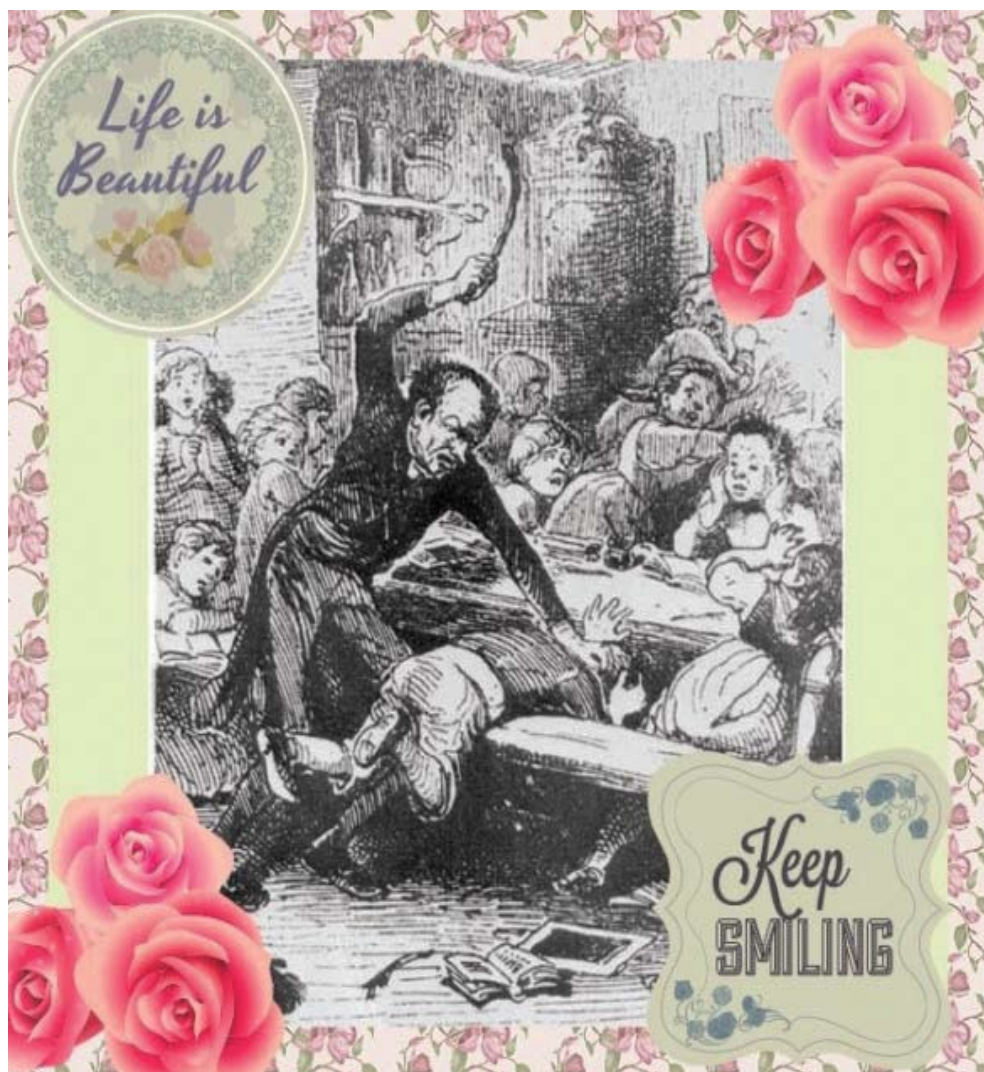

AROSIENSIS

SÄLLSKAPET AROSBRÖDERNA MEDLEMSKRIFT 2014

Det var skrämmande mycket prygel i vår skola för 200 år sedan.

Läs på **sidan 24** om stut, handplagg, stryk och skamstraff.

Och om Vårfesten på **sidan 8**, eller senaste stadsbranden på **sidan 14**. Icke att förglömma Martin Ljung i Västerås, **sidan 26**.

Samt mycket mer. Mycket nöje!

Arosbröderna i god form joggar mot skolans nästa stora jubileum

IDET HÄR NUMRET AV AROSIENSIS hopas vi att du med igenkännandets glädje läser om minnen från skolan, Västerås och från de senaste aktiviteterna i Sällskapet. Det handlar en hel del om årets festliga träffar, och på sidan 12 får du en försmak på vår festen. Då har du chansen att få sitta i den pampiga festsalen från 1600-talet i Tidö slott. Du kan också här i bladet läsa en hel del om korsord, om västeråsgruskans ursprung, om trumpetaren Leif Dahlqvist mm.

Ytterligare ett år med Arosbröderna har med andra ord passerat – vi är samma styrelse som förra året och naturligtvis därmed varmare i kläderna. Som du säkert lagt märke till lanserar Sällskapet nya aktiviteter för att ytterligare stärka sambandet mellan före detta elever vid VHAL.

Förra året var det premiär för ärtmiddag, i början av december gladdes och sportade några av oss under en boulevkväll i Stockholm. Om detta finns bilder och mer att läsa på sidan 6 - 7.

Västeråsgruppen svarar för lunchträffar av högsta kvalitet ett par gånger per år. Senast i oktober gavs tillfälle för de västmanländska medlemmarna och tillresande att dra till

Per-Erik Wallin, ordförande och redaktör.

Västerås teater för sopplunch och föreställning. Ålderspyramiden kan hos Arosbröderna som i många föreningar beskrivas som skev, men medlemsnumrären är ändå stabil – främsta rekryteringsmed-

let är studentjubileerna i samband med vår festen. Styrelsen fortsätter att jobba hårt, kanske framför allt för att flera skolkamrater från de nu mogna årgångarna ska lockas av våra aktiviteter och ansluta sig.

En av de uppgifter vi känner starkt för i Sällskapet är att vårda läroverkets arv. Skolan går mot sitt 400-årsjubileum. 2023 är det otroliga 400 år sedan vårt gymnasium startade. Det blir samma år 100 år sedan Carl Milles staty av Johannes Rudbeckius fick sin magnifika placering vid domkyrkans västgavel. Gustav V invigde och det var stor fest.

Femtio år senare när vår skola fyllde 350 år var det åter storstilat firande på VHAL. Länstidningen rapporterade 24 mars 1973 att "hela stadens kulturelit" fanns på plats och man trängdes inte mindre än 400 personer vid firandet i aulan i Gamla Huvudbyggnaden (se referatet till höger).

Tiden går fort och det är alltså bara nio år kvar till 400-årsjubileet. Arosbröderna föreslår att en kommitté snarast bildas för att börja fundera på firandet. I en sådan bör naturligtvis både skolan, stiftet, staden och länet finnas representerade.

Hur anser du själv att skolans 400-årsjubileum ska firas? Vilken motsvarighet till Milles staty borde det då finnas plats för? Vilka fester? Vilka ska vara med?

Gå in på nätsidan; under artikeln "Med sikte på 400-årsjubileet" noterar du dina förslag.

Vill du hellre sända oss mail gör du det till info@arosiensis.se

Med styrelsens och redaktionens önskan till alla medlemmar om ett riktigt gott nytt arosbrödraår,

Per-Erik Wallin

*Med sikte på 400-årsjubileet.
Så rapporterade vi för ett år sedan:*

POMPA OCH STÅT DÅ 350 ÅR FIRADES.

Den 24 mars 1973 ägnade VLT en helsida ägnas åt arrangemanget, då skolan firade 350 år.

Det började med samling för 400 (!) personer i aulan – ja, det rapporteras också att någon svimmade i trängseln! Därefter i Hallskolan "ett av årets större partyn i Västerås".

Hela "det kulturella Västerås" var på plats enligt tidningen.

Där fanns landshövdingen, biskoparna Sillén och Cullberg, generaldirektören från Skolöverstyrelsen, poeten Bo Setterlind, kommunalfullmäktiges ordförande, skolstyrelsens ordförande, inspektorn H.S. Nyberg från V-Dala, rektorerna Stenström och Sandberg m fl. Per Lilliecreutz överlämnade från Arosbröderna en gammal skoluniform.

Akademiledamoten professor Sten Lindroth höll i aulan en lång och lärd föreläsning om Johannes Rudbeckius. Enligt Länstidningen förklarade Lindroth att Rudbeckius var makt- och förmyndarmänniskan förkroppsligad. Hans värld var förankrad i oföränderliga normer. Sanningen var en gång för alla given, både i gudomliga och mänskliga ting.

Rudbeckius hade en gränslös arbetsförmåga. Som expert på skolor, undervisning och djäknar var Rudbeckius den främste i sin generation.

Det var genom att med allt större kraft och hänsynslöshet än någon annan inskärpa den gudomliga lagens ovillkorliga majestät som han höjde sig över sin samtid, enligt Lönnroth.

SÄLLSKAPETS STYRELSE

2013-2014:

Per-Erik Wallin (ordf.), Anders Vrethem (skattmästare), Karin Dahlin (sekr.), Anders Berggren, Sonja Björkén, Agneta Claesson-Norell, Sören Hedström, Christina Morberg Hermelin, Hans Levin, Runa Nordin, Peder Sandahl, Gunnar Snöborgs, Christer Svenson.

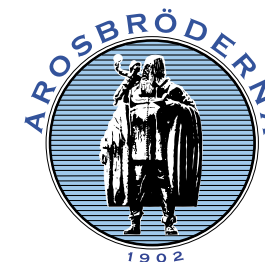
Tisdagsluncherna byter till Cassi på Narvavägen! Ny tid: kl 13.00.

Det är dags för Arosbrödernas tisdagsluncher att röra på sig.

Vi flyttar från Blasieholmen till restaurang Cassi på Narvavägen 30. Första lunch tisdagen den 4 februari. Vi har flyttat fram lunchtiden till 13.00.

Cassi är en gammal klassisk kvarterskrog från 60-talet och var en av Stockholms första grillrestauranger. Idag kommer många stamgäster för deras fisk-, kött- och vegetariska rätter. Dagens kostar 95:-.

Restaurangen ligger invid Karlaplan. T-bana och bussar 42 samt 44. Välkomna!

AROSIENSIS 2014, I REDAKTIONEN:
Per-Erik Wallin, pererikwallin@gmail.com
Christer Svenson, christer@svenson.se
Anders "Tuck" Berggren, a.berggren@mail.com
Layout: Dick Nilson, dick@dicknilson.se
www.arosiensis.se

Gåsamiddag på kors och tvärs

Drygt 80 bröder och systrar njöt en läcker blandning av drinkar, soppa, gås, korsord, goda viner, återseenden, roliga samtal, sång (Karin Dahlin hade kvällen till ära författat en trevlig sångtext), dessert, kaffe och godsaker den 6 november i Läkarförbundets festsal i Stockholm. Många kära gamla bekanta, men också flera nya ansikten syntes i vimlet.

Lena Rainer talade vid höstens gåsamiddag i Läkarförbundets festvåning initierat om korsord.

Lena Rainer, vår egen syster, talade om sin vurm för korsord. Lena, som just kommit ut med sin bok "Rätt i Krysset" hade mycket roligt och intressant att berätta för oss korsordslösare. (Vi var många, visade en snabb handuppräknning). Sören Hedström, vår klubbmästare, pekade på nya närliggande möjligheter att roa sig med

vänner och skolkamrater, och påminde om Arosbrödernas boulevkväll den 12 december.

Vi hade alla ännu en rolig kväll att sätta in på minnesbanken.

Lena Rainer:

"Min höst har helt gått i korsordets tecken"

Bokmässan, Krysskalas på Nordiska Museet, intervjuer i massmedia och långa rader av korsordsprat hos olika föreningar, inte minst Arosbrödernas galanta gåsamiddag i november. Och överallt har det frågats:

- Hur kommer det sig att du blev så intresserad av korsord? Vad kan man skriva i en bok om korsord?

Och nu undrar också Arosiensis...

Jo, det började med Kamratposten i slutet av 40-talet i Adolf Fredriks folkskola i Stockholm.

I Kamratposten fanns på den tiden ett litet svartvitt korsord som jag kastade mig över så fort tidningen dansade ner på våra bänkklock.

Det var ju så kul med ord!

Och man blev så malligt stolt när man klarade att lösa!

Mina föräldrar var under hela sitt liv korsordsbitna och jag minns att jag brukade sitta i pappas knä, när han satt med sin ordfläta i den tidens Idun eller Vecko-Journalen. Nycklarna, som stod vid sidan av korsorden, brukade ofta

Glada gäster vid gåsamiddagen: Maria Lilja, Anne Amneus, Svante och Elisabet Horneman.

bestå av s.k."roliga historier" d v s små anekdoter som skulle leda fram till de kluriga lösningsarna. Jag klarade förstas inte att lösa, men jag älskade att läsa dessa roliga historier.

Så Kamratposten och mina föräldrars intresse banade nog väg. Pappa var förresten urskicklig: han löste t ex Svenska Dagbladets Kors & Tvärs utan att fylla i bokstäverna: han sparade korsordet till mamma!

Vi brukade testa honom och det var faktiskt sant - han klarade alla ord utan att fylla i. Försök själva får ni se hur mycket enklare det blir när man ser några bokstäver i ett ord.

Sedan har jag alltid tyckt att det är kul att lattja med ord och ordgåtor, det gör väl alla barn.

Efter de första åren med Kamratposten kom själva livet: skola, killar, plugg, yrkeskarriär, familjebildning, dagishämtning och mycket annat och det fanns inte tid till att lösa korsord.

Men tiden går, barnen flög ut, plötsligt hade man mera tid. Och då blomnade korsordsintrasset helt enkelt upp igen.

Jag tycker att det är urkul att lösa korsord, så kul att jag måste disciplinera mig så att jag inte blir missbrukare och lägger all min tid på korsord. Det får räcka med Dagens Bryderi i DN till frukost varje morgon, Svenskans klassiker Kors & Tvärs och Lördagskrysset, Nutids-, Lördags- och Söndagskrysset i DN - och det räcker ganska länge.

Fråga två: det finns hur mycket som helst att berätta och tipsa om:

Vilka löser korsord och varför? Hur löser man korsord? Får man ta hjälp? Hjälpmedel? Hur konstruerar man ett korsord och kan man leva på det? Vilka vapen har konstruktörerna? Intervjuer med 16 korsordslösarkändisar som berättar om varför de löser korsord. Alla småord som man bör kunna för att klara de vanligaste korsorden. Barn och korsord. Finns det korsord i en framtid utan papperstidningar? Kan man motverka demens med att lösa korsord? o s v, o s v...

Häromdagen träffade jag en av de intervjuade korsordskändisarna, Göran Persson, och frågade hur han har det med korsorden.

-Korsord? Nej, numera löser jag bara Sudoku och klappar kossor.

Nja, Sudoku, känns rätt meningslöst eftersom man inte lär sig något. Kossor har jag inga. Så det blir nog korsord tills jag dör..

Lena Rainer

Lös själv! Se sid 16-17.

Lena Rainer och Per-Erik Wallin gillade svartkoffen

Succé för Arosbrödernas boule-fest!

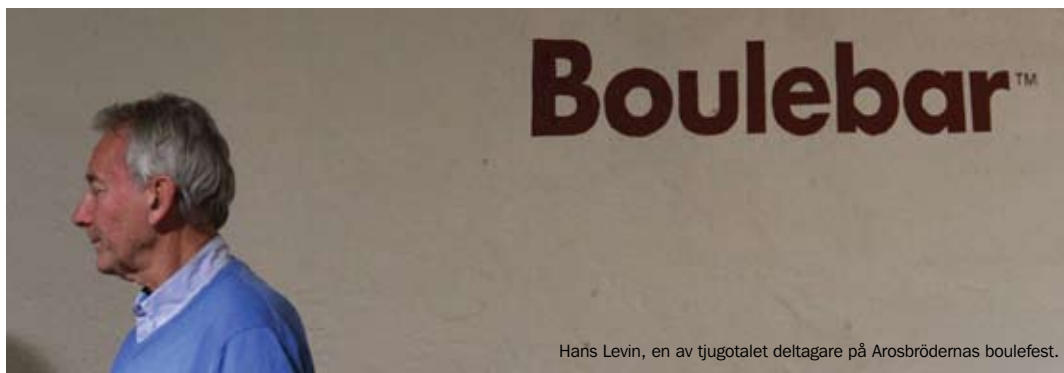
KÄRT KLOT har många namn. Boule, pétangue, bocchia, etc. Många av oss blev överförtjusta i både spelet och Arosbrödernas nya höstevenemang.

Ett tjugotal bröder

och systrar träffades över en startdrink och ett glatt samspråk på Boule Bar på Surbrunnsgatan i Stockholm. Därefter bar det ner till boulebannorna för en lektion i spelets bakgrund, regler och tricks.

Vi fick lära oss att den moderna formen av spelet boule har sitt ursprung i Frankrike och kommer från kulsporten jeu provençal.

Historien säger att det var en skicklig provençalsk spelare som på ålderns höst på grund

Hans Levin, en av tjugotalet deltagare på Arosbrödernas boulefest.

av begränsad rörlighet hade svårt att delta. Hans kamrater ändrade reglerna något så att även han skulle kunna vara med.

Båda fötterna skulle vara i ringen när klotet kastades på franska "avoir les pieds tanqués." Det är den formen som idag kallas pétanque och vars främsta kännetecken är att spelaren ska stå i en ring

Klubbmästaren Sören Hedström fokuserar klotet från Sirje Spuhls fina kast, medan C B Lostelius och Lars Korse i bakgrunden analyserar speltekniken mera teoretiskt.

Efter några roliga timmar tillsammans korades det vinnande laget; Ulla Hecht, Björn Edsta och Hans Levin, som behängdes med välförtjänta guldmedaljer och försågs med gratulationer av medtävlarna.

Boulefesten avslutades med en härlig, plockmiddag (fransk, som sig bör) med bl a skaldjursterrin, confiterad anka, paté, ostar, vita och röda viner...

Stämningen blev allt sorligare och högre. Viljan att Arosbrödernas skulle fortsätta med boule-evenemangen i framtiden blev allt starkare.

Vår lärare Filip startade sedan de vänskapliga – och ibland dråpliga – matcherna mellan de uppdelade lagen.

Lillen och lagens vardera sex stälklot tog väntade och oväntade vändningar på banornas grusunderlag och föranledde skratt, förtjusta bravorop eller tröstande klunkar av ölet eller vinet.

Fransk plockmat, som sig bör...

Vinnare i den trivsamma arosboulen blev laget med Björn Edsta, Ulla Hecht Westman och Hans Levin.

I bouleminglet: Ulla Siewertz och C.B. Lostelius.

VÅRFESTEN MAJ 2013 I VÄSTERÅS

Sällskapets heldag den 17 maj med dagsprogram, årsmöte och vårfest blev som vanligt uppskattad och minnesvärd och vår gamla stad visade sin bästa sida, grön och inbjudande.

I BÄSTA TÄNKBARA väder inleddes Arosbrödernas festdag med en välsmakande lunch i Stadshusrestaurangen.

Underhållning bjöds av två studenter från högskolans kammarmusikprogram som spelade vacker musik på klarinetten och piano. En kort vandring genom den gröna Vasaparken till Konstmuséet på Karlsgatan 2 följde och där väntade utställningen @vasteras - stadsbilder ur samlingen.

En guide visade och berättade och vår arosbroder Anders Lif, som skrivit en text om bilderna, kompletterade med intressanta personliga synpunkter.

Utställningen består till största delen av målningar av kända västeråskonstnärer.

En stund senare var det dags för årsmöte i Stadshuset och som ordförande fick Christina Morberg Hermelin i Per-Erik Wallins frånvaro (äldste sonen gifte sig denna dag), hoppa in. Och det

gjorde hon med den äran, punkterna klubbades igenom i god ordning, hela styrelsen och övriga funktionärer omvaldes och vår ekonomi är fortsatt god enligt vår förträffliga skattmästare Anders Vrethems redovisning. Ett drygt trettiotal medlemmar deltog i mötet.

Paus därefter för en stunds vila och omklädning och klockan nitton var det samling med bubbel och mingel i kårhuset på Mälardalens högskola.

Vårt nya husband Tutilurenstompers, som består av Matti Norell, Staffan Lindberg, Göran Redmalm och Christer Svenson underhöll med härlig tradjazz vid minglet. Sedvanligt kaos vid försöket att hitta rätt plats vid rätt bord och rätt årgång

”Väska”, där svaret ju var Ernst Rolf. Första pris gick till Björn Edsta.
 Man kan säga att om första halvlek var något seg, så blev den andra desto rivigare.
 Succégruppen Candy Music från förra årets fest drog igång dansen med sina härliga coverlåtar och golvet blev på ett par sekunder ett gungande hav av danslystna systrar och bröder. Och så fortsatte det kvällen igenom.
 Det var ett tryck och tryckande utan like! Precis som förr med andra ord. En av de sista att lämna festen var den oförligenliga Runa

uppstod och sedan följde ett allvarligt störningsmoment, det visade sig att studenterna som var ansvariga för dryckerna helt enkelt glömt att köpa snaps!

Efter en stunds rotande hittades några flaskor vodka, som fick ersätta OP, Skåne osv. Inte så kul, men det fick gå, tid tog det också, liksom utskänkningen av vinet, som skulle ske i baren.

Därför blev middagen en utdragen tillställning, men det sjöngs och glamrades ändå friskt och ett roligt inslag var när Carl-Lennart Jivmark (student-45) berättade kåserande om sin något krokiga väg genom skolan.

Blåsörkestern spelade förstås och Christer Svenson delade ut vinpriser i webbtävlingen

Norlén, student -44, piggt och glad som en lärka!
 Och så kunde vi till slut lägga ännu en rolig och händelserik vårfest till raden av alla föregående!

Vad är väl en bal på slottet? Den kan ju vara långtråkig och dötrist och alldeles, alldeles...UNDERBAR!!!

JAVISST! Det är naturligtvis det vi förväntar oss när vi valt att förlägga vår festen 2014 till Tidö slott. I dess gemak och salar från 1645 ska vi roa oss kungligt den 17 maj.

Närmare detaljer om festen och årsmötet kommer i en separat inbjudan senare i vår.

Vi kan avslöja att möjlighet till guidad tur på slottet kommer att finnas och att vi till dansen för tredje året i rad lyckats engagera succébandet Candy Music!

Men vi vill redan nu förvarna om att deltagarantalet är begränsat till 160 pers. så det gäller att vara på hugget när inbjudan kommer.

Rikskansler Axel Oxenstierna lät bygga Tidö Slott under åren 1625-1645. Som förebilder använde Oxenstierna nordtyska och holländska renässansslott.

I dag ägs och drivs Tidö slott av David och Christina von Schinkel. Ända fram till 1971 var Tidö helt privat, men öppnades då upp av Davids far Carl-David von Schinkel så att allmänheten kunde ta del av detta fantastiska kulturarv som dock än idag är en privat bostad.

Vid slottet finns bland annat leksaksmuseum, värdshus och kapell. Tidös äldsta byggnad är en borg med kvadratisk grundplan som kallas Oldenburg. Den är sannolikt uppförd

av riksrådet Gren vid slutet av 1400-talet och står ännu kvar som ruin. Sannolikt gjorde någon holländsk arkitekt upp de första ritningarna, men efter 1640 övervakade Nicodemus Tessin d.ä. byggandet.

Det består av en rektangulär huvudbyggnad och tre lägre sammanhängande flyglar, som omger en kvadratisk borggård. Man kommer in på gården genom ett stort valv i södra flygeln.

Den kraftiga sandstensportalen flankeras av doriska halvkolonner, som bär upp ett doriskt bjälklag och däröver ett praktfullt dubbelvapen för Oxenstierna och Bååt. De skulpterade Tidö-dörrarna

finns i imponerande antal på slottet, liksom de ursprungliga bjälktaken med sina renässansmotiv. Axel Oxenstiernas paradsvåning har fått stå orörd genom tiderna.

Tidös förste med säkerhet kände ägare var riksrådet Ivar Magnusson Gren (död efter

Axel Oxenstierna uppförde Tidö Slott med början 1625.

1495). Hans dotter sålde gården 1537 till drottning Margareta Eriksdotter (Leijonhufvud).

Gustav Vasa bytte det 1540 mot Ekolsund till Göran Åkesson (Tott). Han ärvdes

Axel Oxenstierna byggde det ståtliga slottet vid Tidö från 1625 och ett par decennier framåt

av sin syster Kristina, gift med riksrådet Johan Bååt. Dennes sondotter Anna, sedan 1608 gift med Axel Oxenstierna, fick vid arvsförfattningen efter fadern 1610 Tidö på sin lott. Där efter innehades

Tidö av medlemmar av släkterna Oxenstierna, Soop af Limingo, Dohna, Ridderstolpe och Treschow med flera. 1889 köptes det av Carl David von Schinkel. Samma år fick han fideikommissrätten på Hamrångeverken i Norrland flyttad till Tidö.

Rara artor

FÖREGÅENDE ÄRTMIDDAG blev en trevlig tillställning i de djupa källarvalven. Nu planeras 2014 års upplaga. Sätt ett kryss i almanackan den 6 februari! Det blir säkert skönt att åter komma ned i de djupa källarvalven från den mörka vintern! Arosbrödernas första ärtmiddag lockade nästan 40 deltagare.

Förra året bjöd på glada återseenden och trevlig informell stämning i Källaren Peder Muur i Vasastan i Stockholm.

Antalet deltagare begränsas så att alla kan samlas kring samma långbord. Förutom ärtsoppa, punsch och pannkaka blir det även i år allsång och frågesport.

2013-02-10 skrev Christina Morberg Hermelin på nätsidan: "Lyckad ärtmiddag! Alla väntar på repris nästa år! Gott, mysig lokal och bra underhållning!"

STÖRRE JUBEL TILLSAMMANS!

Planerar du studentjubileum med din avgångsklass? I år? Nästa år?

Fira tillsammans med Arosbröderna på vår stora vårfest. Fler jubilarer, gladare kväll, roligare minnen!

Vi kanske kan hjälpas åt?

Skicka förfrågan till info@arosiensis.se

Trästädernas ständiga hot: Om stadsbränderna i Västerås.

Stadsbränder har i alla tider utgjort ett hot mot samhället och få svenska städer har klarat sig från detta gissel. Kombinationen av tät träbebyggelse och uppvärmning och belysning med levande eld gjorde att det snarare var en fråga om när och inte om en sådan förödande eldsvåda skulle bryta ut.

Västerås förskonades ingalunda och ett antal bränder finns beskrivna genom historien. Efter en brand 1500 återstod endast 16 borgargårdar, biskopsgården och några kanikgårdar och redan 1511 brann det igen, huvudsakligen runt torget.

Under slaget 1521 mellan Kristians och Gustav Vasas trupper stacks staden i brand av danskarna.

Tre större stadsbränder noteras av historikerna; den första 1569 och då försvann förutom större delen av bebyggelsen stadens alla medeltida handlingar i lågorna. Om informationen vad gäller den branden är knapphändig, så vet vi däremot betydligt mer om de som skulle följa.

BRANDEN 1668

Klockan tre på eftermiddagen den 3:e september 1668 var pigan Brita Hansdotter sysselsatt med att bränna brännvin i Smadebecks gård på östra sidan av Storbron (där Wennbergs hörna ligger i dag).

Skorstenen var sprucken vid taket och där fanns gårdens höskulle, gnistor antände höet och branden utvecklades blixtnabbt, efter bara en kvart var gården plus en granngård helt nedbrunna.

Branden spred sig snart och redan klockan fyra stod stora delar av staden i lågor. Elden varade hela natten och när morgonen grydde

Som genom ett under rundar elden domkyrkan, proban och biskopsgården, som klarar sig helt, liksom slottet, men Rudbecks vackra rådhus från 1680 brinner ner helt, domprostgården likaså. I tolv timmar pågår branden, omkring tvåhundra gårdar är förvandlade till aska och över hela staden sprids en frän odör av stekt fläsk, mängder av svin dukar under i lågorna.

kunde man konstatera katastrofens omfattning. Hospitalet, rådhuset, de två viktigaste broarna och sextio av stadens bäst byggda gårdar från gamla torget och Lillån på ena sidan än till slottet på den andra hade blivit till sot och aska.

Något positivt med denna händelse var i alla fall att den påskyndade den gatureglering som påbörjats redan 1641 efter kunglig befallning. Denna hade dock gått väldigt långsamt, eftersom den mötte hårt motstånd från gårdsägare som drabbades av indragen tomtmark.

Legenden säger att drottning Kristina själv angav sträckningen av den nya genomfartsgatan, Stora Gatan, genom att från Oxbacken avlossa ett gevärsskott rakt österut.

1691 slog blixten ner i domkyrkotornet, som var från Johan III:s dagar och det gick till spillo. Turligt nog skedde detta innan missväxtåret 1696 och kungliga medel ställdes omedelbart till förfogande för byggandet av ett nytt torn och arkitekten Nicodemus Tessin d.y. skred genast till verket.

Barockspiran växte snabbt mot himlen och redan 1694 var globen, korset och tuppen på plats, tuppkammen hela 92 meter ovan jord! Stadens invånare förfäradas av höjden, de trodde att tornet skulle blåsa omkull.

Tjugo år efter det nya tornets invigning var det så dags för en ny katastrof i Västerås historia.

SISTA STORA BRANDEN

Den 13 april 1714 viner en stark, bitande vind från nordnordväst in över staden.

I Skultunagården, som ligger i södra delen av Kyrkbacken, bor fyra djäknar och husfrun Brita Larsdotter i Tillbergagården strax norr därom, står på förmiddagen i köket och kokar grynsoppa till sina inneboende. (Gården var belägen helt nära

Rektorsgatans mynning, där röken 250 år senare skulle stå tät från sentida, bolmande djäknar). Men i någon av skorstenarna är det inte sotat som det borde. Det yr gnistor och det börjar brinna i Boetius Hagens fähustak i hörnet av Rektorsgatan och

Bredgatan (Skolgatan i dag), sedan går det oerhört snabbt. Hela sydöstra Kyrkbacken och de söder därom belägna lektorsgårdarna är snart tillspillogivna.

Stormen sprider ett gnistregn över hela staden och branden ödelägger i stort sett all bebyggelse ända ner till sjötullen och hamnen.

När natten lysas upp av de pyrande glödhögarna kan de utmattade invånarna konstatera att det svartaste dygnet i Västerås historia går mot sitt slut.

En månad senare anhåller landshövdingen, som brukligt är, om skattebefrielse gentemot staten, men det på grund av krigen ansträngda läget gör att de begärda tio årens befrielse blir

till blott fyra. Återuppbyggnaden av staden går långsamt, broar, rådhuset och domprostgården prioriteras, men först i början av 1730-talet kan man säga att Västerås återhämtat sig någorlunda.

B J Bohnsack är ett namn att lägga

på minnet, det var den trädgårdsmästare som efter branden lanserade gurkodlingen i stor skala, Västerås "Herr Gurka" med andra ord! I Kungsträdgården (nuvarande Vasaparken) stod gurkplantorna i långa rader och därför kommer Arosiensis redaktion att återkomma om

VÄSTERÅSGURKANS 300-ÅRSJUBILEUM 2014!

HUNDRA ÅR SEDAN. ETT SVÅRT OFREDSÅR, MEN LIVET GICK VIDARE.

VÄSTERÅS 1914

Ångfartyget Westerås avgår från Västerås alla helgfria dagar kl. 8 f.m

Ångfartyget Aros från Västerås tisdag, torsdag, lördag kl 9 f.m

Ångfartyget Engsö från Västerås till Engsösund onsdag och lördag kl 3.30 e.m. Från Engsösund till Stockholm måndag och torsdag kl 4.30 f.m.

Ångfartyget Ragvald från Västerås till Stockholm onsdag och lördag kl 8 e.m. (VLT 1 juli)

Folkmängden i Västerås stad uppgick vid årsskiftet till 21.841 personer. Staden hade under året ökat sitt invånareantal med 960 personer. (VLT 1 januari)

Stadens nya folkskoleinspektör:

Västerås folkskolestyrelse valde i torsdags läraren vid Sunnerdahls hemsolor fil. kand. Emanuel Granér till inspektör för stadens skolor. (VLT 3 oktober)

Annonser

Doktorinnan Planks mycket omtyckta Medvurst & Bräckkorv säljes endast i **Karl Lundgrens Matvaruaffär** Stora Gatan 64. Rikstelefon 42.

Semlor!

Nästa tisdag 25 stora semlor för 1 kr.
6 stora limpor för 1 kr. i
Lovisa Lundquists Bageri
Telefon 113. Stora gatan 16.

Å Kullen, Västerås

giver Allan Rydings teatersällskap

fred. den 19 juni kl. 8 e.m.

August Strindbergs historiska skådespel

GUSTAV VASA

Till allmänheten

På grund av nu pågående krig och den allmänna osäkerheten inom affärsvärlden ha Västerås stads köpmän inom olika branscher nödgats besluta att från och med idag indraga krediter och uteslutande tillämpa kontantsystemet.

Västerås den 12 augusti 1914.

Västerås Köpmannaklubb

Västerås Minuthandlarförening

SVERIGE OCH VÄRLDEN 1914

Ett ofredens år. Både den 2/8, 3/8 och 5/8 utkom VLT med extrablad med feta rubriker.

2/8: "Världskriget börjar Tyskland har förklarat Ryssland krig Tyska riksdagen inkallad

Frankrike mobiliserar. Japan håller sig berett. Trots allt fortgå dock underhandlingar. I Berlin kl. 6.15 e.m. utfärdade kejsaren order om mobiliseringen av samtliga tyska stridskrafter. Petersburg: Tyske ministern överlämnade kl. 7.50 e.m. i sin regerings namn till utrikesministern krigsförklaringen." (VLT 2 augusti)

Den 3/8 var budskapet i extrabladet "Partiell mobilisering i Sverige". Den 5 augusti gällde det "England förklarar Tyskland krig".

I tidningen följde stora annonser med rubriken "*Kungörelse om krigstjänst*"

Sverige har förklarat sig neutralt. Landstormen är delvis, flottan helt mobiliserad. Andra och tredje årens beväring är kallad. Bankkontoren hålla stängda tills vidare. Räntorna ha höjts med en procent. Livsmedelspriserna börjar stiga. (VLT 4 augusti)

Slut på bensinen i Sverige. Oljebolagen i vårt land kan ej längre leverera bensin till automobilerna. Man använder i stället en blandning av sulfitsprit och bensol. (VLT 1 oktober)

Undervattensbåten har på ett markant sätt ådagalagt sin överlägsenhet som sjövapen, bl.a. genom den bragd, vilken utgör dagens stora händelse i det pågående världskriget. En enda tysk undervattensbåt har sänkt tre engelska pansarkryssare av bortemot F-båtens dubbla storlek. (VLT 3 oktober)

Åter en fasansfull olycka på Atlanten.

Kanadensiska pacificbolagets ångare "Empress of Ireland" har sjunkit efter en sammanstötning med norske ångaren "Storstad". Omkring ett tusen människor ha omkommit. (VLT 2 juni)

Nye ärkebiskopen invigs i Uppsala.

Nathan Söderblom invigs i sitt ämbete. Han är 48 år gammal och son till en kyrkoherde i Hälsingland. Endast en gång tidigare i den svenska kyrkans historia har någon som inte varit biskop blivit utsedd till ärkebiskop, det var Johan Olof Wallin. (VLT 8 november)

Richard Dybeck och Du gamla, du fria

Du känner säkert till att vår nationalsång är västmanländsk. Författaren Richard Dybecks släkt var sannolikt av tysk härkomst och fadern Carl Dybeck var kyrkoherde i västmanländska Odensvi, han var även riksdagsman för prästeståndet. Richard föddes 1811 som fjärde barnet av sex. Han gick i Västerås trivialskola och gymnasium och inskrevs 1831 vid Uppsala universitet, där han tog hovrättsexamen.

Efter en tid vid Svea hovrätt blev han borgmästare i Eskilstuna och Torshälla.

Redan 1842, vid 31 års ålder, lämnade han dock juridiken för att resten av sitt liv ägna sig åt sina stora intressen; folklivs- och fornforskning. Richard Dybeck avled 1877 i Södertälje. Dybecksgatan på Skallberget i Västerås minner om hans namn och gärning. Förra året utkom boken *Du gamla, du friska. Från folkvisa till nationalsång*. Författare är Eva Danielson och Märta Ramsten och de beskriver hur den omdiskuterade sången slagit rot hos svenska folket och blivit nationell egendom, inte minst vid större idrottsevenemang.

Fosterländska känslor började svalla under 1800-talet och innan den nya nationalsången slog igenom hade "Kungssången" använts när situationen krävde nationell samling. Det var inte optimalt med den rojalistiska framtoningen och *Du gamla, du friska*, som den ursprungliga texten lydde, mottogs därför med entusiasm. *Läs mer om Dybeck och om den nya boken - hela artikeln finns på www.rosiensis.se*

Den himmelska tonen.

Leif Dahlqvist har flera gånger spelat det betagande, berömda trumpetsolot i Anthem från musikalen Chess på Arosbrödernas Vårfester.

Då har många bröder och systrar greppat hårt i det som funnits i närheten; bordsdukar, handväskor, stolkarmar, Blåsorkesterns medlemmar har bitit hårt i munstycken, serveringspersonalen stannat mitt i steget och lyssnat. Ingen lämnades oberörd. Bara rörd. Efteråt har Leif fått flera mail: Tack för Anthem!

Var har denne trumpetare fått sin vackra ton ifrån? Hur uppstår sådan himmelsk musik?

Leif kunde som sexåring ses cykla på Västerås gator med en naken trumpet av det fina märket Ahlberg-Ohlsson, fastspänd på pakethållaren, utan etui. Förmodligen på väg till Frälsningsarmens musikkår, där pappa Bernt också spelade trumpet.

Den fina trumpeteten bakom sadeln på cykeln, tillverkad i Stockholm år 1900, fick dock lida.

Den gled ofta av i svängarna och bucklades mot gatstenar och trottoarkanter.

Leifs pappa och Hilding Ahrborn kände varandra. Bernt var lärare vid Tekniska Gymnasiet. Hilding var musikfanjunkare på F1, utbildare och ledare för Blåsorkestern i Västerås Högre Allmänna Läroverk. Han fick tidigt grepp om de goda musikaliska förutsättningar som Leif växte upp i.

När det 1953 var dags för Leif att börja i Läroverket, så hade Leif genom Hilding Ahrborn redan fått en plats i dess Blåsorkester. Förmodligen är Leif den ende som börjat i orkestern före starten i Läroverket.

Leif blev snabbt den ledande trumpetaren och känd för den vackra tonen. Han minns gärna grannarna i trumpetsektionen, Lasse Färnlöf och Göran Redmalm, och alla resor med blåsarvänner till vänorterna Ålesund, Randers, Lahti samt Akureyri.

Leifs trumpet hördes på många håll i Västerås. Förutom i Frälsningsarmens Musikkår, också i Metallverkens Symfoniorkester, SM-orkestern, med Allan Weiberg som dirigent, chef och diri-

gent för militärmusikkåren på F1. SM-orkestern kunde ofta höras på Västerås Teater med Leif på första trumpet och pappa Bernt på andra.

Dessutom hade Leif en plats i Läroverkets Symfoniorkester. 1956 erbjöds den orkestern att medverka i ett radioprogram. Leif spelade solotrumpet i stycket *A Trumpeters Lullaby* - och vann då uppskattning hos många radiolyssnare med musikaliska hjärtan.

Solot, och symfoniorkestern som leddes av Rolf Lindeborg, finns att lyssna till på Arosiensis.se. Logga in, sök upp och njut!

Leif valde reallinjen, kompletterat med ett extra år. (Ett stort A i musik var inte tillräckligt för att hålla upp snittvärdet i betyget.) Vilket gjorde att han fick bonustid tillsammans med lärarna Ivar Walensteen, Spindeln och Ulla Morén:

“Hon deltog ofta som åhörare i skolans musikaliska evenemang. Henne gillade jag extra mycket.”

Efter studentexamen och militärtjänst läste Leif ekonomi på Stockholms Universitet samt fastighetsekonomi på KTH och blev senare VD för Järfällahus AB, ägt av Järfälla kommun. Han blev bolaget troget under en expansiv period under nästan 20 år.

Han anslöt sig till det vitt kända Solna Brass 1973 och blev med dem Svensk Mästare i brassband år 2000.

Leif är Principal Cornetist (konsertmästare) i Frälsningsarmens Musikkår i Templet på Östermalmsgatan i Stockholm. Där repeterar han regelbundet sedan drygt 25 år tillbaka. Han bor med hustru Berit (också hon med rötterna i Västerås) på andra sidan stan, i Årstadal, med magnifik utsikt över Årstaviken och Tantolunden.

TRUMPETEN FINNS KVAR

Hur gick det då med den fina trumpeteten?

“Jag träffade för femton år sedan, av en tillfällighet, Roland Forslund, instrumentmakare, som tidigare arbetat på det anrika företaget Ahlberg-Ohlsson. Han tittade ingående på den illa tilltygade trumpeteten, såg det unika tillverkningsnumret, och trodde sig ha några tillvaratagna reservdelar hemma.

ANNO 1959

Efter några veckor kom Roland tillbaka med trumpeteten, i skick så gott som ny.

Trumpeteten vårdas nu av, och spelas på, av sonen Mats, en Bach-fantast, också han medlem Frälsningsarmens Musikkår. Sonen Kenneth föll för en annan musik - Beatles.

Mats spelar nu trumpet i Symfoniorkestern Pro Musica, med bland andra Anders Hjärpe, en känd medlem i Läroverkets Blåsorkester. Cirklarna sluts.

Leif vårdar annars lungorna på Märsön, fritidsstället utanför Strängnäs. Och till våren är det dags att åter vädra golfklubborna efter dubbelsidig höftledsoperation. Musiklusten vädrar Leif fortfarande regelbundet tillsammans med silverkornetten, och någon

gång med trotjänaren, 113-åringen Ahlberg-Ohlsson, såväl i konsertlokaler som i kyrkorum.

Märket är Ahlberg-Ohlsson och tillverkningsåret är 1900.

BREDD PÅ NÄTLÄSANDET

Arosiensis på nätet besöktes under perioden jan-nov 2013 ca 3.800 gånger, en siffra som är på samma nivå som året innan.

Sammanlagt ca 1.750 unika besök gjordes, 100 fler än året innan. Av besöken kommer enligt Google Analytics 42% från Stockholm och 16% från Västerås.

Mariasymbol eller kungamakt? Några reflexioner kring ett stadsvapen.

Mats Ericson har sänt Arosiensis sina intressanta reflexioner om Västerås stadsvapen, Ingen vet när och hur det en gång kom till, många tolkningar av symboliken har gjorts.

Ett vapen, det må vara för en sammanslutning, en ätt, en stad eller stat, skall symboliskt visa på något utmärkande för vad det representerar. Västerås stadsvapen är inget undantag. Möjligen skiljer det sig från andra stadsvapen genom att innebörden kan tolkas på ett flertal olika sätt.

Man antar att den äldsta dateringen är från 1200-talet. Detta samtidigt som de äldsta domkyrkomurarna restes. Ett besök i Sigtunas Mariakyrka ger en god bild av domkyrkans storlek och utformning vid denna tid. Domkyrkans skyddshelgon är jungfru Maria och Johannes Döparen. En rimlig tolkning av stadsvapnet är att det är ett mariamonogram, ett M och ett A.

FINNS I EUROPA

Mariamonogrammet är vida spritt över Europa, t.ex. i katedralen i Warszawa. Mariakyrkan i Lübeck, tegelgotikens flaggskepp, har monogrammet som sitt vapen. Åbo med sin domkyrka helgad åt jungfru Maria har monogrammet i sitt stadsvapen. Där tolkas det som ett A efter latinets Aboa. Många västeråsare ser A:et kopplat till Aros. Här stöter man på ett "initialt" problem när det visar sig att även Vårfrukyrkans Skänninge bär monogrammet i sitt vapen.

Någon gång under 70-talet diskuterades ämnet i VLT mellan vår käre Ivar Wallenstein och dåvarande domprosten Gunnar Helander. Ivar hävdade tecknet som ett A från hebreiskans Aleph, som kan betyda oxe, medan Gunnar

med emfas hävdade monogrammet som AM, d.v.s. begynnelsebokstäverna i den latinska bönen Ave Maria. En tolkning som nog är ganska spridd.

Vid utgrävningar 2006 mellan Gamla huvudbyggnaden och Skolgatan påträffades ett mässingsbleck från 1600-talet föreställande vapnet upptill försett med en krona. Någon expert vid VLT menade att det symboliserade den konungliga överhögheten över kyrkan.

En rimligare tolkning är att kronan enligt traditionen markerar Maria som den krönte himladrottningen.

Till västeråsvapnet har vid någon tid fogats en ros, en urgammal symbol för såväl Maria som Jesus. Den som tvivlar kan ta fram psalmboken och slå upp nr. 113 och 527 eller lyssna till Max Regers julsång "Maria går i rosengård". En och annan västeråsare ser kanske rosen som en äkta A-Ros!

Möjligen har både Ivar och Gunnar missat sig. Min teori är att den ursprungliga innebörden utgör en parallell till kristusmonogrammet, det som ser ut som ett X med integrerat P, grekiskans Chi och Roh, Kristus. I domkyrkan i Lübeck återfinns ett medeltida mariaskåp där texten lyder "Sancta/Västerås vapen/ria", således Maria.

En skolman i Västerås, tursamt inte från Rudbeckianska, menade på fullt allvar att vapnet har sitt ursprung i Aros! Det skulle i så fall betyda en ännu inte dokumenterad betydande reslust hos de relativt fåtaliga medeltida västeråsarna.

Det har onekligen sin charm detta med olika tolkningar. För egen del håller jag på "Lübeck".

Mats Ericson

STADGA

Angående velocipedåkning inom Vesterås stad:

1. Åkning å velociped är, dock endast med sakta fart och för enkel färd ut eller in eller ock genom staden, tillåten å alla gator utom å Köpmangatan mellan Stora torget och Stora gatan samt å Smedjegatan.

I Vasaparken, planteringen vid Hamngatan, Stadsparken och å Kyrkogårdarne är velocipedåkning icke tillåten.

2. En hvar, som färdas å velociped, åligger det:

att vid möte med åkdon eller ridande hålla till venster;

att vid färd förbi häst, som ledes, hålla åt den sida där föraren går;

att fara varligt förbi hästar samt stiga af velocipeden, då häst visar sig orolig, eller när eljest till olyckshändelsers förekommande erfordras;

att vid färd förbi gående, så ock vid gatuhörn och eljest, när fara för sammanstötning kan uppstå, gifva signal med ringklocka; samt

att efter mörkrets inbrott medföra tändt ljus i lykta, så anbringad, att skenet synes på afstånd.

3. Den, som öfverskrider eller uraktlåter något af hvad sålunda stadgats, vare, der ej ansvar eller lag eller allmän författning följa bör, underkastad bot från och med två till och med femtio kronor.

Vesterås den 26 April 1895.

På Magistratens vägnar:

E.V. Abenius.

PROGRAM över visningen av F1 den 8/5 1956

Kungl. Västmanlands Flygflottilj
och
Västmanlands-Journalisternas Rundtur

Inträde:
Innehavare av rundturshäfte gratis.
Övriga kr. 1:— (barn under 15 år 50 öre).

SPAR PROGRAMMET!

Nr 02805

10 öre

Minns du flygdagarna?

Var du med och tittade på J 33 Venom, J 29 Flygande tunnan, TP 83 Pembroke eller kanske J 34 Hawker Hunter på Hässlö i maj 1956?

Kom igen med dina minnen av flygdagen eller av andra spännande flygpojks- eller rundtursaktiviteter du var med om!

Maila till info@arosiensis.se.

I skolan för 200 år sedan: Varning för otäckta berättelser!

SKOLTUKT OCH PENNALISM. PRYGEL VAR VARDAGSMAT.

En skrämmande aspekt på undervisningen i gamla tider var den med våra ögon överdrivna användningen av aga och skoltukt i olika former. Det fanns inte bara ett hotande gymnasiefångelse i Proban – de dagliga avbasningarna var ett större gissel. När inte var lärarna utövade våldet var det de äldre eleverna som stod för pennalismen.

Sedemera professorn Wilhelm Erik Svedelius har i sin självbiografi gett oss en del intressanta inblickar i vår skolas liv på 1820-talet. I det gamla skolhuset invid kyrkan (som avbildades på förra årets omslag av denna tidskrift) liksom i andra skolor vid den tiden var det regelbundna piskningar som gällde. Vad är aktuella nollningar på Lundsberg mot detta?

Skoltukten var ordentlig; ris begagnades, men ej mera, än som var behöfligt för okynniga pojkar. Sättet att använda riset var handplaggor och vid stora tillfällen stut, det är stryk på bakdelarne av pojkakroppen. Argaste formen skulle vara ”stut för öppna luckor”, d.v.s att

luckorna, som funnos på väggen mellan klassrummen slogos upp, och syndapalten basades i hela skolans åsyn.

En pojke som icke kan tåla stryk det måttligt är, är en stackare, en mes. Okynniga pojkar, som behöfva stryk, är aldrig brist på i skolorna. De äro till och med icke sällsynta vid universitetet.

En särskild disciplin fanns, som inte var matt och svag, nemligen den tuktt, som ungdomen sjelf höll genom penalismen eller, såsom saken kallades, subordination.

De, som befunno sig i första klassen kallades pliggar och uppfostrades under tuktt af de äldre. Tukten tillämpades i första hand af dem, som utgjorde andra klassen, hvilka kallades skommare (skomakare), men öfre cirkeln hvars ledamöter kallades skräddare, försmådde icke att taga del i upptuktningen. Tuktomedlet var att gifva pliggarna stryk, gemenligen i form af örfilar, hvilka någon gång beledsagades af en knuff i ryggen. Sådan afbasning egde rum gemenligen två eller tre gånger i veckan och kallades att hålla coetus.

Felet i örfilsregeringar var, att icke alla voro rättrådiga; örfilar gäfvos ofta, som bort varit ogifna, och i synnerhet fanns här mycken småaktighet. Örfilar gäfvos, för det att pliggen hade kommit in i lärummet en minut efter klockslaget, ty det hette att pliggarna skulle passa på tiden ordentligt. Så fingo pliggarna också örfilar, om de suttit litet krokiga på lärummet o.s.v. och dessa oförtjenta örfilar kunde vara lika eftertryckliga som de, hvilka gäfvos med fullt skäl för verkliga fel av osedlig art.

Ingen pligg egde att tilltala någon superior med annan titel än herre, så vida han icke var enskilt benädd af någon bland herrarne med tillåtelse att säga du. Hvarje pligg, om han mötte en superior på gatan, skulle aftaga hatten. Pliggarna skulle sitta raka och stela i ryggen på lärummet, hvaremot superiorerna, innan läraren anlände, gingo af och an på bänkarne med steg från bänk till bänk och sjöngo visor.

Vid ungefär samma tid som Svedelius gick också C.W. Böttiger i det som då hette Vesterås Trivialskola. Han konfirmerar bilden:

Vår tid, som ryser för en örfil eller ett käpprapp, utdelat som skolaga, har svårt att fatta till vilken otrolig grad dessa ris tjänstgjorde. Redan i första ögonblicken efter lärarens inträde i sina klasser, hördes ur dessa stryk, skrik och jämmer.

Blott när landshövdingens egen son av lärare i vredesmod fått handplagg så länge och så strängt, att båda hans händer, blodsprängda och svällda som limpor, någon tid blevo obrukbara, antog man såsom uttryck av faders missnöje, att gossen en tid därefter togs ur skolan och flyttades till Carlberg. Något åtal mot läraren hördes ej av.

NÅGRA BEGREPP FRÅN FÖRR

Handplagg, hvilken applicerades med björkrisets smidigaste vidjor på pojken framsträckta öppna hands insida, hvarvid riset väl omsvepte handen, och på dess yttersida efter hvarje slag eller »plagg» efterlämnade höga, i början hvita, sedan djupt rodnande valkar, till mycket men för ett ej alltför tjockt skinn. Straffredskapet, riset, var 6 a 7 kvarter långt, i två delar, hvardera bestående af sex fina och mjuka björkspön, korsvis med storändarna inpassade i en liten videhank och sedan flätade tillsammans. Dessa två delar förenades ungefär en aln från storändan med ett ombundet snöre, så att den öfre, finare ändan bestod af de 12 fria kvistarnes mjuka spetsar och den nedre af de två grofva flätorna.

Stryk. Stojande, bråkande afstraffades vanligen genast med stryk, ett af dåtidens lärare synnerligen omtyckt korrektiv, hvilket nästan dagligen och ofta utan all urskilning tillgreps. Huru olämpligt och rent af fördärfligt detta system än var, sådant det åtminstone i denna skola tillämpades, florerade det dock ännu länge och opåtaladt. Tidens anda var sådan. Själva straffets ändamål förfelades, då den nästan strängaste formen därpå användes i både tid och otid, hvilket hos barnet mera bidrog till att väcka förakt för straffet, bitterhet mot orättvisan; och därför ernådde

man sällan den förbättrande verkan på pojken, som ett strängt men rättvist straff bör åsyfta.

Skamstraff tillämpades antingen genom att sätta den försulmlige inom klassen på den s. k. scamnum, där han då vanligen fick tillbringa en hel lektionstid eller flere i mån af förseelsens betydenhet. Ett annat sådant genomfördes på det sätt att pojken ställdes med riset i hand i den öppnade klassdörren, i hvilken obehagliga ställning han fick kvarstanna vid någon eller några af lektionerna, då han således utsattes för de förbi defilerande lärarnas och skolpojknas granskande blickar vid både deras ut- och ingång.

Könsskillnad. Om vi pojkar viskade eller hade något annat okynne för oss, gick läraren bakom oss utefter bänkraderna och slog oss på nedre delen av ryggarna med sin hasselpåk. Jag kan icke erinra mig, att han på detta sätt slog flickorna, men däremot bestraffades de en och annan gång med luggning och någon enda gång med ris på fingrarna. ur *Berättelse om undervisningen i en folkskola i Simtuna under 1870-talet*.

Källor: W.E. Svedelius Anteckningar om mitt förlutna lif, Stockholm 1889; C.W. Böttiger Från skolan och studentlivet, Uppsala 1961; Västerås läroverk 1840-1851, i Hall, B. Rudolf (red.), Läroverksminnen: skildringar av f.d. elever och lärare. Lund, 1933, Är du intresserad att veta mer? På nätet finns att läsa på <http://skolaga.wordpress.com/>. Där delar historiker vid Uppsala universitet med sig.

Skoltidningsredaktören Per-Erik Wallin, 17 år, träffade Martin Ljung på hotell Klippan.

Det var framåt eftermiddagen då'n efter den lyckade tältrevypremiären i Västerås av Funny Boy. Efter föreställningen lovade Martin Ljung i egen hög (ca 2 m) person oss en intervju och nu står vi alltså här i det lilla hotellrummet, nyss inkomna och med andan i halsen.

Vid skrivbordet sitter Martin (ni ser honom som betjänten Gemen t.h.) med ett glas sockerdricka och läser dagens tidningar:

- God dag varsågod och slå er ned. Jag tycker inte det är särskilt tröttsamt med skoltidningsredaktörer eller autografjägare, så ni är välkomna. Det skulle vara värre om man inte fick sådana påhälsningar.

Och med den för oss mycket glädjande öppningsrepliken på äkta Hagbröfordsdialekt från vårt berömda offer börjar vi frågandet med att undra om det är roligt att roa andra.

- Ja, det tycker jag nog det är. När man står på scenen och ser att publiken skrattar, sporrar man nog och tycker att det är bra.

- Och det är inte förknippat med någon svårighet att hålla masken och låta bli att skratta?

- Nej, det tycker jag inte. Om man repeterat ett stycke kanske fyrtio gånger före premiären,

Pressgrannar: Kapris 1959

så drar man inte på munnen, tror jag.

- Vi Knäppuppälskare tycker att det är tråkigt att ni så sällan hörs i radio.

- Det ligger naturligtvis ett stort reklamvärde i radioprogrammen, men repetitionerna tar lång tid, sedan är lönen inte precis vad man väntar sig, så det blir sällan några tillfällen.

Vi fortsätter att fråga vår städade och lugna Fnykis, som visar upp en helt ändrad stil utanför scenen och inte mycket liknar den skämtare vi såg i revyettältet:

- Har ni utomlands träffat på någon motsvarighet till Knäppupp under edra jordenrundresor?

- Nej, faktiskt ingenstans. Det är mest revyer av det konventionella slaget, som vi ju har även i Sverige, musicals och hit-parades. Jag undrar om det inte är televisionen, som bär skuld till att publikunderlaget förstörs.

- Har ni någon känning av konkurrens här i Sverige?

- Nej, med den programstandard som vår TV håller idag är det ingen fara, så vi kan nog knäppupa flera år till utan att vara oroliga för den.

Medan vi är inne på radio-TV passar vi på att fråga vad Martin tycker om Brita Borgs festivalframträdande med Augustin.

En av Martin Ljungs gubbar var sjörövaren Svarta Malin.

En då 42-årig Martin Ljung i Knäppupp-tältet vid Arosvallen i Västerås 1959.

- Ja, där skulle man absolut låtit henne sjunga någonting som hon personligen varit engagerad av. Självt föreslog jag henne Povels "Den oharmoniska", en låt från 40-talets första år, men det var Radiotjänst som bestämde...

Därefter övergår vi till den vanliga frågan i sådana här sammanhäng - frågan om vilket som är det bästa ur den egna produktionen.

- Det är en fråga som bli utan svar. Jag tycker att jag har ett par, tre bra nummer i varje revy, och jag har gjort en hel del grammofon-skivor. Valet är svårt för en själv.

Och slutligen, på en fråga om folk känner igen honom, som Martin besvarar jakande, kommer det helt spontant:

- Här på hotellet blev jag faktiskt en smula

Povel Ramel och Martin Ljung i Funny Boy på tältturné i Västerås den 12 maj 1959. Kapris var på plats!

betänksam på min popularitet, när jag i förmiddags gick till matsalen och meddelade portieren i förbifarten destinationen, ifall någon skulle söka mig. Jag fortsatte, men efter ett par steg säger han frågande och med allvarsam min, som avslöjade att han inte skämtade: "Ursäkta, men jag hörde inte namnet." - "Ljung."

Jag tror det första gången något sådant hänt mig, summer ar en mycket sympatisk och genomsnäll Martin Ljung, men jag tror nog att jag fortsätter ändå...

Text och bild: Per-Erik Wallin

Funny Boy spelades 1958-1959

och var en musikal av Povel Ramel och Hasse Ekman. Manus skrevs av Povel Ramel och Hasse Ekman, och Povel stod för all musik och alla sångtexter. Funny Boy spelades på Knäppupps hemmascen Idéonteatern vid Brunkebergstorg i Stockholm december 1958 till april 1959 och gick därefter ut på tältturné över hela Sverige under maj till september.

Det är från "Funny Boy" som den klassiska sketchen om Fingal Olsson kommer. Den handlar om att riddaren Bertrand Tre Ripor (Martin Ljung) försöker få prinsessan (Gunwer Bergkvist) att skratta, vilket ingen tidigare lyckats med.

Numret var inte med från början, då Martin Ljung i stället drog ett par dåliga vitsar som uppenbarligen inte fängade publikens intresse. Följden blev att Hans Alfredson och Tage Danielsson slog sina kloka huvuden ihop och presenterade monologen om Fingal Olsson, vilken blev en av föreställningens höjdpunkter.

En resa tvärs genom Västerås 1959

Yngve Swenson har i slutet av augusti 1959 utställning i sin anläggning vid Pilgatan med senaste Fordarna. Tillställningen kryddas med ett par Ford Model T. Man tar en tur med veteranerna för att fånga västeråsarnas uppmärksamhet. Här kommer bilarna nedför backen mot Folkets Park. Till vänster ett oexploaterat Ångsgårde, Myggbo Såg har ännu inte brunnit. Till höger IC-macken, och ett par grabbar som vinglar till på sina mopeder när de hör ljudet från den gamla bilen.

Nu svänger minikortegen in på Kopparbergsvägen från Stora gatan. Där Skrapan nu ligger finns Borås Lagerbod i en barack. Den gulsvarta vägvisningen meddelar att det är 115 km till Stockholm, 2 km till Lasarettet. Nians buss saktar farten.

Bussen ligger fortfarande efter T-Forden, som är av typen "landaulet" från 1914 och som körs av dess ägare, trollkarlen Svedino. Till vänster skymtar apoteket Humlan och en modern Sunbeam gör ett tappert försök att passera veteranen i Oxbacken. Foto 1959: Per-Erik Wallin.

Så var det med Svanholm

NATANAEL SVANHOLM, vår magister i geografi, pendlade varje dag från Stockholm för att möta sina underbara juveler. Jag som lärare och skolledare har aldrig upplevt eller hört om något liknande än det som försiggick på hand lektioner. På den tiden kom alla elever till skolan. Alla fanns i klassrummet och där busades det, ibland med en påtaglig finess. Det kastades bl a kriter.

Den propert klädd adjunkten Svanholm tågade ofta vitprickig ut ur klassrummet efter avslutad lektion. En sällan skådad skörd av kriter låg på golvet. Kulmen nåddes då en krita, efter en lång parabelliknande luftfärd, kilade in sig mellan glasögonen och ögat på vår magister.

Det var då som Svanholm gick efter rektor Stenström. Han var en riktig rektor och hade en auktoritet av sällan skådat slag. Efter genomgången korsförhör med samtliga elever kunde konstateras att ingen hade kastat men alla hade plockat kriter. I brist på bevis gällde principen "hellre fria än fälla". Med skammens rodnad på min kind minns jag denna händelse mycket väl. Jag kan dock inte förneka att jag berättar den med en kittlande känsla.

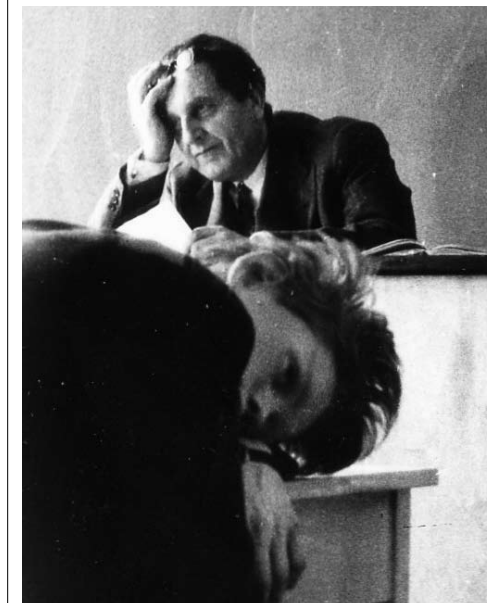
Denna brutalitet parad med andra mer eller mindre uppseendeväckande tilltag präglade de Svanholmska lektionerna. Hur kunde det vara möjligt? Vad gjorde han för fel? Vad hade jag gjort som lärare, som skolledare? Under alla förhållanden förstår jag idag att svaret är helt beroende av vems perspektiv vi väljer.

Och så skrev han "meckor" i den för detta avsedda marginalen i klassliggaren. Vi tävlade om vem som kunde få flest. Ofta blev marginalen så

full att andra utrymmen fick tillgripas.

Men Svanholm hade sina vapendragare. Ovanför det beryktade klassrummet huserade musiklärare Lindeborg. En aktad och respekterad lärare som ingen elev satte sig på. Med honom hade Svanholm, via vattenledningssystemet, knackkontakt. Enligt ett visst morse-system kunde han meddela fara å färde varpå vår musikdirektör kom ner och tog oss bryskt i kragen.

Peder Sandahl (nu styrelseledamot i Arosbröderna) i Kjell Rydén: Lärare och elever – förr och nu, Västerås 1995.

Rolf Lindeborg blev 91 år

ROLF LINDEBORG, musiklärare i VHAL från 1954 till 1961 avled i juni 2013, 91 år gammal. Rolf var en av skolans mest populära och profilerade lärare. Inga Lundblad har skrivit minnesord om Rolf – du kan läsa dem i sin helhet på arosiensis.se. Här följer ett utdrag:

Med stor energi satte Rolf igång både skolorkester och kör så att en vänorts-musikresa till Lahtis kunde genomföras redan hösten 1954. Därvid framfördes bl a Vären ur Haydns Årstiderna av skolungdomar från Randers, Ålesund, Västerås och Lahtis. Nästa vänorts-musikresa sommaren 1956 gick till Ålesund.

Den musikaliska aktiviteten vid HAL i Västerås var hög med blåsorkester, symfoniorkester, stor kör, madrigalkör och jazz; allt med mycket starkt stöd av rektor Olof Stenström.

Förutom skolkonserter gjordes flera radioinspelningar.

När den femte vänorts-musikträffen ägde rum i Västerås 1959 inbjöd Rolf flera av oss "utflugna" madrigalkörmedlemmar att själva studera in och sedan delta i framförandet av Lars-Erik Larssons Förklädd Gud på påskdagen.

Rolf fyllde inte endast med råge sin funktion som musiklärare vid VHAL. Han fungerade för många elever som vuxen vän, stödare och tröstare.

Han ordnade "Kvällskaféer" i sin tvåa på Lidmansvägen och där talades ingalunda bara musik. Omvittnat är även hur elever med akuta problem också kunde knacka på vid andra tider för deltagande samtal.

Med egen familj att ansvara för blev naturligtvis detta engagemang alltför mycket. När möjligheten uppstod att flytta till och överta

hustru Ingas släktgård utanför Motala och att tillträda musiklärartjänsten vid Platenskolan övergav Rolf 1961 Västerås.

Därifrån, liksom i Västerås, har omvittnats hur han snabbt satte fart på musiklivet bland ungdomarna med både kör och orkester. Han samarbetade med stadens orkesterförening

och även där framfördes Förklädd Gud under Rolfs ledning. Under många år ledde han också Motala Manskör.

Senare, som pensionär, tjänstgjorde han som kantor i Västra Ny, där han också ledde kyrkokören.

Rolf höll kontakt med flera av sina gamla Västerås-elever. Det mest minnesvärda så sent som 2009.

Då hade orgeln i Rudbeckianska skolan kommit på plats i den nyrenoverade aulan. Samma orgel, som Rolf beställt på skolans uppdrag, men aldrig fått se på plats, fick han nu inspektera och provspela.

Rolf Lindeborgs varma, opretentiösa och positiva personlighet tilltalade både skolelever och vuxna, både musikintresserade och icke musikintresserade.

Till hans 90-årsdag mottagning oktober 2011 kom påfallande många och uppvaktade från Motala med omnejd; sångare, musiker och rotarianer. Runtom i Sverige finns idag många före detta elever, som, i likhet med mig, minns Rolf med stor glädje och tacksamhet.

Inga Lundblad (f. Rydbeck)

KLASSBILDEN 1959

Förra året såg vi ett klassfoto med förstarringare från 1957. Vi håller oss kvar i 50-talet och presenterar ovan klass Allt 3so + sp, som tog studentexamen 1959. Sten Lindeberg har forskat i minnesarkivet och levererar bild och bildtext. Av klassens 25 elever är 17 närvarande på kortet.

Övre raden fr v: Arne Kolb, Sture Hedfeldt, John Stinessen, Sune Jussil, Juris Licis, Åke Jonsen, Ahto Uisk, Sten Lindeberg och Stig Aldén.

Nedre raden fr v: Birgitta Gustafsson, Kerstin Winnell, Barbro Johansson, Ulla Edström, Kerstin Sandberg, Annika Werngren, Lillemor Engstrand, Bergliot Öster.

Har du ett klassfoto att dela med dina systrar och bröder i Arosiensis? Kolla i fotoalbumet och kontakta redaktionen via info@arosiensis.se

DIN AROSBRÖDRA- VÅRKALENDER 2014:

4 februari - första lunchen på Cassi

6 februari - ärtmiddag igen!

15 februari - Nytt & Aktuellt *)

4 mars - tisdagslunch Cassi

18 mars - vårlunch i Västerås

1 april - tisdagslunch Cassi

6 maj - tisdagslunch Cassi

17 maj - Vårfest Tidö slott!

3 juni - sista tisdagslunchen
för säsongen

*) läs mer på www.arosiensis.se